

Амеліна Анна Сергіївна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри фінансових розслідувань факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Університету державної фіскальної служби України

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ПОДАТКОВИХ ЗЛОЧИНІВ

Враховуючи специфіку вчинення злочинів у сфері оподаткування, їх високу латентність а також положення в суспільстві осіб, які організовують їх вчинення, від слідчого органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, вимагається максимальна компетентність, уважність та прогнозування можливих дій фігурантів під час розслідування злочинів вказаної категорії.

При розслідуванні податкових злочинів у більшості випадків обшук проводиться з метою виявлення і вилучення предметів і цінностей, здобутих злочинним шляхом для забезпечення відшкодування збитків, заподіяних злочином, а також документів, не витребуваних під час перевірочних дій слідчого [1, с. 345].

До таких документів належать різні записи, нотатки, звіти, що відображають тіньовий облік грошових коштів і матеріальних цінностей, списки клієнтів, контрагентів, партнерів по фінансово-господарських зв'язках, схеми, технології незаконних операцій, ухилення від оподаткування і сплати податків. Аналіз неофіційних документів дозволяє встановити факти проведення прихованих фінансово-господарських операцій, їх обсяги, механізми, джерела одержання, канали переміщення коштів [2, с. 27].

У процесі обшуку дії органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства повинні спрямовуватися на пошук різного роду документів, які відображають або підтверджують виконання фінансово-господарських операцій, предметів, за допомогою яких було виготовлено або приховано злочин (печатки, штампи, бланки документів тощо). Під час обшуку необхідно вилучати записники, листи, робочі щоденники та інші документи, які мають відношення до кримінального провадження.

Плануючи обшук, необхідно враховувати наступну їх особливість. Документами неофіційного обліку є записи в зошитах, на аркушах паперу, у записних книжках, настільних календарях. У них можуть бути відображені відомості про операції, не відображених в офіційних бухгалтерських документах, у тому числі: про реальний обсяг реалізованої продукції, виконаних робіт і наданих послуг; про кількість товару, який фактично надійшов на склад; про фактичну чисельність працівників і дійсний розмір виплачуваної їм заробітної плати; про фактично проведені платником податків витрати. Документи неофіційної звітності, які збереглися за відповідний період, дозволяють повністю прослідкувати фінансово-господарську діяльність підприємства і в тому випадку, коли бухгалтерський облік не вівся або ж були втрачені бухгалтерські документи [2, с. 27].

В обов'язковому порядку слід вилучати чорнові записи і неофіційну звітну документацію, в яких можуть бути сліди не обумовлених виправлень і підчисток. Ці документи можуть дати можливість співставити дані неофіційного обліку з даними бухгалтерської звітності. Розходження цих показників може вказувати на ухилення від сплати податків [2, с. 236].

Характерним для обшуку по цій категорії справ є те, що в ряді випадків втрачається ефект раптовості, оскільки цьому передували перевірочні дії щодо витребування документів, відібрання пояснень. Проте, як показує практика, розслідування проводиться в необхідних випадках обшуку не тільки на робочому місці підозрюваного, а й місці його проживання, підсобних приміщеннях, автотранспорті, а в окремих ситуаціях і особистий обшук дає позитивні результати. При цьому, слід враховувати можливість виявлення документальних джерел при обшуку в осіб, що є партнерами підозрюваних по спільних фінансово-господарських операціях [1, с. 345].

Як свідчить аналіз слідчої практики та спеціальної літератури, проведення обшуку необхідне в тому разі, коли слідчий має інформацію про ведення «подвійного обліку», наявність «чорнової бухгалтерії», підроблених печаток, штампів, бланків, що використовується для приховування злочинної діяльності. У таких випадках фактор раптовості зведений до мінімуму, тому не завжди результати позитивні від проведення такого обшуку [2, с. 126].

Отже, обшук – одна з проблематичних слідчих (розшукових) дій, що очевидно, пов'язано з дотриманням конституційних прав особи, складною процесуальною процедурою прийняття рішення про проведення обшуку та необхідністю врахування певних факторів, які впливають на його результативність. Процедура обшуку слабо врегульована. На наш погляд, доцільним було б введення в КПК України такої статті, як «Порядок проведення обшуку».

Вважаємо, що гарантією успішного проведення обшуку по податковим злочинам є його ретельна підготовка, яка, повинна включати наступні елементи: 1) уточнення переліку документів, що відображають фінансово-господарську діяльність платника податків за відповідний період; 2) з'ясування всіх відомостей про ті документи, які потрібно знайти; 3) визначення часу проведення обшуку з урахуванням характеру первинної інформації про вчинений злочин; 4) отримання консультацій спеціалістів, що стосуються певних особливостей документів, а також приладів необхідних для проведення обшуку; 5) упаковки та транспортування виявлених документів; 6) вжиття заходів щодо забезпечення групи науково-технічними засобами і транспортом.

Список використаних джерел

1. Настільна книга слідчого : наук.-практ. видання для слідчих і дізнавачів / Н. І. Панов, В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова та ін. – Київ : Ін Юре, 2003. – 720 с.

2. Кучеров И. И. Налоговые преступления : учеб. пособие / И. И. Кучеров. – М. : Юринформ, 1997. – 224 с.